

Japon Kültürel Çalışmaları'nın Tarihsel Kökenleri, Kurumsallaşması ve Günümüz Eğitim Programları

HASAN TOPAÇOĞLU

Öz

İngiltere'de ortaya çıktığı 1960'lı yıllardan günümüze, kültürel çalışmalar dünyaya yayılarak kendisine bir akademik çalışma alanı açmıştır. Ancak kültürel çalışmaların kabulü ve kurumsallaşma süreci ülkelere göre farklılıklar gösterebilmektedir. Japonya, kendisine özgü nitelikleri olan bu ülkelere bir örnek olarak gösterilebilir.

Japonya'da kültürel çalışmalar olarak tanımlayabileceğimiz akademik çalışmaların ilk örnekleri 1920'lerden itibaren görülebilir olsa da İngiliz Kültürel Çalışmaları'nın Japonya'ya gelişi üç aşamada gerçekleşmiştir. Japonya'da kültürel çalışmalar ilk olarak Marksist medya araştırmacıları tarafından ele alınmış olup, tarihsel geçmişin ve sosyo-ekonomik koşulların etkisi ile sömürgecilik sonrası çalışmalar, etnik azınlıklar gibi çalışmalar öne çıkarken toplumsal cinsiyet, popüler kültür vb. konular uzun süre değerlendirilmemiştir. Günümüzde ise Japonya'daki birçok üniversitede kültürel çalışmalar programları açılmış olsa da köklü devlet üniversitelerinde dahi bağımsız bir disiplin olarak değerlendirilmemekte olup programların nitelik ve niceliksel eksiklikleri bulunmaktadır.

Çalışmada kültürel çalışmaların öncü örnekleri, İngiliz Kültürel Çalışmaları'nın Japonya'da kabulü, alanın kurumsallaşması ve genel araştırma alanları betimleyici yöntem ile incelenmiştir. Ayrıca Japonya'nın üç önemli devlet üniversitesi olan Tokyo, Osaka ve Kyoto Üniversitelerinin kültürel çalışmalar programları incelenerek Japon Kültürel Çalışmaları'nın günümüzdeki eğitim içerikleri karşılaştırmalı olarak açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Çalışmalar, Japonya, Japon Kültürel Çalışmaları

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 14.05.2020

Kabul Tarihi: 08.07.2020

ORCID ID: 0000-0002-1182-3905

E-mail: hasan.topacoglu@uskudar.edu.tr

Historical Origins, Institutionalization and Contemporary Educational Programs of Japanese Cultural Studies

HASAN TOPAÇOĞLU

Abstract

Since its emergence in the UK in the 1960s, cultural studies has spread rapidly around the world and opened an academic field for itself. However, the acceptance and institutionalization process of cultural studies was different in various countries and Japan can be cited as one of them.

The arrival of cultural studies in Japan took place in three stages. It was mainly adopted by Marxist media researchers whose focus was post-colonial studies. However, gender studies, popular culture, etc. have been excluded for a long time. Today, although many universities in Japan have cultural studies programs, it is still not considered as a discipline in itself even in well-established state universities and their curriculums have various deficiencies.

This study analyses the early examples of cultural studies in Japan, the acceptance of British Cultural Studies, institutionalization of the field and general research areas with a descriptive method. In addition, by analyzing the cultural studies programs of Tokyo University, Osaka University and Kyoto University, the current educational contents of Japanese Cultural Studies are also explained.

Keywords: Cultural Studies, Japan, Japanese Cultural Studies

Research Paper

Received: 14.05.2020

Accepted: 08.07.2020

ORCID ID: 0000-0002-1182-3905

E-mail: hasan.topacoglu@uskudar.edu.tr

1. Giriş

Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezinin (Center for Contemporary Cultural Studies) kuruluşundan günümüze kadar geçen yarım asırdan uzun sürede, kültürel çalışmalar tüm dünyada çeşitli aşamalardan geçerek akademik dünyada kendisine bir yer edinmiştir. İngiltere’de merkezin kurucuları Richard Hoggard, Raymond Williams ve Edward Palmer Thompson gibi araştırmacıların Marksizm, kitle kültürü, işçi sınıfı, vb. alanlarda yaptıkları çalışmalar, zaman içerisinde ABD’de etnik azınlıklar ve popüler kültür araştırmaları, Hindistan’da sömürgecilik sonrası çalışmalar gibi çeşitli konulara yayılarak araştırma yelpazesini genişletmiştir (Bourse ve Yücel, 2017: 68-80). Günümüzde kültürel çalışmalar, beşeri bilimler ve toplum bilimleri alanlarının önemli kuramları ve pratiklerini anlatan bir başlık olarak yaygın bir şekilde tanınmakta ve kabul görmektedir (Turner, 2016: 9).

Ancak kültürel çalışmalar ile ilgili önemli unsurlardan biri, ülkelerin bu alanı kabulleniş süreçlerinde ve ilgi gösterdikleri araştırma konularında, toplum yapılarının ve tarihsel tecrübelerinin önemli bir etkisinin bulunduğuudur. Hartley’in belirttiği gibi, kültürel çalışmalar, kitleler ve hegemonya arasındaki ilişki, kimlik oluşumları, sıradan yaşam olarak kültür, popüler eğlence kültürü gibi çeşitli alanlarda incelemelerde bulunan ve genel olarak birbiriyle muhatap olan iki kutup arasındaki asimetrik ilişkilere odaklanan bir çalışma alanı olsa da, ülkelerin bu alanı kabulleniş süreçleri ve bu alan üzerinden gerçekleştirdikleri temel araştırma konuları arasında farklılıklar gözlenebilir (2011: 76).

Asya söz konusu olduğunda ise 20. yüzyıl boyunca ‘Batı’, Asya entelektüelleri için ilham kaynağı olmuş, Asya toplumlarının, siyasetinin ve kültürlerinin analizinde ve kendilerini anlamada bilgi üretim tarzına aracılık ederek şekillendirmiştir (Chen ve Chua, 2007: 1). Japonya’nın da bu anlamda ‘Batı’dan tarih boyunca etkilendiğini söylemek mümkündür. Kültürel çalışmalar özelinde de Japonya bu alana yönelik ‘Batı’ eksenli bir adaptasyon eğilimi göstermiş olsa da kendi sosyo-kültürel yapısı ve Asya ile olan tarihsel tecrübeleri Japon Kültürel Çalışmaları’na bazı karakteristik özellikler getirmiştir.

Kültürel çalışmaların Japonya’da kabullenilişi, 1960’lı ve 1980’li yıllarda İngiliz Kültürel Çalışmaları’na dair eserlerin tercümeleri ile iki aşamada gerçekleşmiş olup, 1990’lı yıllarda düzenlenen sempozyumlar ve üniversitelerde açılan bölümler ile kültürel çalışmalar kurumsallaşmıştır. Ancak, 1920-1930’lu yıllardan itibaren Japonya’da bugünkü kültürel çalışmaların konusu olan pek çok araştırma örneğine rastlamak da mümkündür. Erken dönemde yapılmış olan bu çalışmalar, Japonya’da ‘Batı’ odaklı kültürel çalışmaların kabullenilişine dair bir entelektüel altyapı oluşturmuştur.

Öncelikle Japonya'da Marksizm'in etkisi oldukça önemlidir. Bu etkinin ağır şekilde hissedildiği Japon akademik dünyasında, kültürel çalışmalar da öncelikli olarak Marksist iletişim araştırmacıları tarafından ele alınmıştır. Ayrıca, Japonya'nın 1980-1990 yılları arasında tecrübe edindiği 'balon ekonomi krizi', Japonya'nın II. Dünya Savaşı'na kadarki süreçte Asya'ya yönelik sömürgecilik faaliyetlerinin Asya devletleri tarafından yüksek sesle eleştirilmeye başlaması gibi siyasi, sosyal ve ekonomik çalkantılı koşulların da etkisi ile Japonya'da kültürel çalışmalar araştırmacıları belli bazı konuların incelemesine ağırlık vermiştir. Bu konuların genel anlamda sömürgecilik sonrası çalışmaları, etnik azınlık çalışmaları ve ulusal kimlik çalışmaları etrafında yoğunlaşması neticesinde ise Avrupa ve ABD başta olmak üzere dünyanın birçok yerinde popülerlik kazanan toplumsal cinsiyet, popüler kültür, gençlik çalışmaları, cinsellik vb. araştırma konuları, Japon Kültürel Çalışmaları içerisinde kendisine uzunca bir süre yer bulamamıştır.

Japonya'da kültürel çalışmaların tarihsel kökenleri, kültürel çalışmaların kurumsallaşması, Japon Kültürel Çalışmaları'nın sorunları gibi konularda yapılmış akademik çalışmalar, kısıtlı olsa da mevcuttur (Schäfer (2009); Satô ve Hanada (2000); Tamari ve Yoshimi (2006). Bu metinlerin her biri, Japon Kültürel Çalışmaları ile ilgili sınırlı bir özelliği incelemekte olup bu çalışmanın belirli bölümlerinin açıklanmasında yararlı olmuştur. Ancak, Japon Kültürel Çalışmaları'na yönelik tarihsel ve toplumsal özellikleri birlikte ele alan bir çalışma olmadığı gibi, Japonya'daki kültürel çalışmalar eğitiminin çeşitli program örneklerini ele alarak, Japon Kültürel Çalışmaları ile ilgili geniş ve nitelikli bir bakış açısı sunan bir akademik çalışma mevcut değildir. Bu sebeple, gerçekleştirilen bu çalışmanın Japon Kültürel Çalışmaları'na yönelik kapsamlı bir inceleme sunarak, alana yönelik bu eksikliğin giderilmesine katkı sunacağı ifade edilebilir.

Çalışma kapsamında, Japonya'da kültürel çalışmalar eğitiminin tarihsel kökenleri, alanın kurumsallaşması, alana yönelik yapılan çalışmaların genel eğilimleri betimsel analiz yöntemi ile incelenmiştir. Ayrıca, Japonya'da kültürel çalışmalar eğitiminin günümüzdeki durumunu açıklamak için Japonya'nın en köklü imparatorluk üniversitelerinden üçü, Tokyo Üniversitesi, Osaka Üniversitesi ve Kyoto Üniversitesinin kültürel çalışmalar programları incelenmiştir. Toplamda 700'den fazla üniversitenin bulunduğu Japonya'da, kültürel çalışmalar programının olduğu birçok üniversite bulunmaktadır. Ancak bu üç devlet üniversitesinin seçilmesinin sebeplerinden bir tanesi, Japonya'nın köklü üniversitelerinde kültürel çalışmalar alanına ne derece yer açılmış olduğu, bir diğer ifade ile uzun bir tarihi ve geleneği olan üniversitelerin bu alana yönelik nasıl bir bakışı olduğunu görebilmektir. Aynı zamanda Tokyo, Osaka ve Kyoto şehirlerinden üniversitelerin seçilmiş olmasının

bir diğer nedeni, bu bölgelerin tarihsel ve kültürel geçmişlerinde ve nüfuslarının etnik yapılarında farklılıklar bulunmasıdır. Tokyo şehri, Japonya'nın en kalabalık şehri olmakla birlikte, en fazla sayıda yabancıya ev sahipliği yapmakta olup, popüler kültürün de merkezi olarak değerlendirilebilir. Osaka ise hem 'Japonya'da yaşayan Kore'lilerin' (Chousenjin) en yoğun bulunduğu şehir olup, Burakumin (feodal Japonya'da toplumsal düzenin en altında bulunan grup) denilen, altkültür gruplarının da yoğun olarak yaşadığı şehirlerden birisidir. Kyoto şehri ise birçok tarihi yapısı ve şehre hâkim olan eski Japon kültür ve geleneklerin yaşatılmasına yönelik güçlü anlayışı ile Japonya'nın kültür başkenti olarak kabul edilmektedir. Çalışmada, bu üç üniversitenin kültürel çalışmalar programlarına yönelik genel bilgiler ve ders müfredatları incelenerek her programın günümüzde sunduğu kültürel çalışmalar eğitiminin temel özellikleri ve bu bölgelerin sosyo-kültürel yapısı ile olan uyumluluk durumları açıklanmıştır.

2. Japonya'da Kültürel Çalışmaların Kökenleri

Japon Kültürel Çalışmaları alanının kurumsallaşma sürecini açıklamadan önce, Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan önce ve kısa bir süre sonra çeşitli seviyelerde gerçekleştirilmiş olan eleştirel kültürel araştırma örneklerini ele almak gerekmektedir. Bu çalışmalar, Japonya'daki kültürel çalışmalar disiplininin gelişimi açısından entelektüel bir miras oluşturmuş olup, bunlar üzerine düşünmeden Japonya'daki kültürel çalışmalar alanının gelişim özelliklerine dair sahip olduğu kültürel kökenleri anlamak neredeyse imkânsız olacaktır.

İngiliz Kültürel Çalışmaları'nın etkisi 1980'lerden itibaren Japonya'da görülebilir. Bununla birlikte, Japonya'daki kültürel çalışmaların daha geniş anlamının 1920-1930'lu yıllardan itibaren ortaya çıkmaya başladığı da öne sürülebilir. Bu durumun temelde iki nedeni vardır. Birincisi, popüler kültür ve kültür endüstrilerinin büyümesi sadece Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde değil, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Asya'da da görülebiliyor olmasıdır. Yükseliş gösteren bu popüler kültür ve kültür endüstrilerine sinema, popüler müzik, radyo vb. aracılık etmiştir. Bunun sonucunda popüler kültürün günlük yaşam üzerindeki güçlü etkisi bu dönemden itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. İkinci olarak, 1920'lerin Japonya'sında Marksist yaklaşımın önem kazandığı da görülmektedir. Bu iki tarihsel yönün etkisi ile 1920'lerde Japonya'da popüler kültür araştırmalarının ve Marksist analizlerin yapıldığı ifade edilebilir. Bu çalışmalara, erken evrelerinde Minshu Gorakuron (Popüler Eğlence Çalışmaları) veya Minshu Bunkaron (Popüler Kültür Çalışmaları) adı verilmiştir (Tomoko ve Yoshimi, 2006: 310).

Japonya'da kültürel çalışmaların kurumsallaşmasında önemli katkıları olan Yoshimi Shunya, erken dönemin bu alandaki başlıca araştırmacıları olarak Yasunosuke Gonda ve Munetsugu Oobayashi'yi örnek göstermektedir. Bu isimlerin ilgi alanları yeni işçi sınıfı kültürü olup, özellikle sinemaya odaklanmışlardır. Yeni işçi sınıfının günlük yaşam pratiklerindeki sinema tüketimlerini inceleyerek, işçi sınıfına mensup insanların, medya kültürünün baskın koşulları altında sinema gibi popüler kültür ürünleri üretebilecekleri hipotezini savunmuşlardır (Tomoko ve Yoshimi 2006: 311).

Bu çalışmalardan bir diğeri, Tosaka Jun'un gazetecilik ve kitleler hakkındaki görüşlerini kapsayan incelemelerdir. Tosaka, Marksist bir filozof olarak savaş öncesi Japon faşizminin bakış açısına karşı çıkmıştır. Günlük yaşam pratikleri ve gerçeklik prensiplerine odaklanan Tosaka, onları materyalizmin temellerinden biri olarak kabul etmiş ve kitlelerin düşüncelerini savunmak için bir ilke olarak gördüğü 'gündelikçilik' kavramını ortaya koymuştur (Satô ve Hanada, 2000: 12). Tosaka'ya göre, gazetecilik gerçek günlük yaşamı ele alan bir doktrindir ve 'gündelikçilik' ilkesine dayanmaktadır. Gazetecilik ve dolayısıyla basın, günlük olaylardan beslenir ve özünde sosyal yaşamdaki anlık kavramsal ve ideolojik hareketler vardır. Bu anlamda basın bir ideoloji aracı olmakla birlikte, kapitalist toplumda basın burjuva ideolojisinin bir aracı olarak işlev görmüştür. Bu çerçevede, gazeteciliğin toplumsal işlevinin kontrolü burjuvazinin elindedir (Tosaka, 1934/1966: 143-144).

Bu bağlamda, Tosaka Jun'un yakın arkadaşlarından olan bir başka filozof, Nakai Masakazu'ya da değinmek gerekir. Martin Heidegger, Ernst Cassirer gibi düşünürlerden ve Marksizm'den etkilenen Nakai de, kitleler üzerine çeşitli analizlerde bulunmuştur. Bugün medya okuryazarlığı kavramı ile ilişkilendirebileceğimiz, günlük yaşamda maruz kaldığımız medya metinlerini anlamlandırma, verilmek istenen mesajların ve alt mesajların farkında olma durumunu Nakai 'görme' kavramı ile açıklamıştır. 1937 yılında yazdığı Miru Koto No İmi (Görmenin Anlamı) adlı makalesinde, kitlelerin 'görme' kapasitenin, kapitalistleşme ve çeşitli yönetim ideolojileri tarafından sürekli olarak mağdur edildiğini, kitlelerin bir şekilde bu düzenin içerisine çekildiğini belirtmiştir. Buna karşılık da kitleleri 'görmenin' güvencesini korumaya davet etmiştir (Nakai, 1937/1981: 310).

İkinci Dünya Savaşı'nın bitişiyle Japonya'da siyasi, ekonomik ve kültürel bir kaos ortamı ortaya çıkmış, bir yandan da hızlı bir şekilde yeni anayasa hukuku oluşturularak demokrasi ve barış ortamının sağlanmasına yönelik adımlar atılmıştır. Bütün bunların ortasında, savaştan önce ABD'de öğrenci olan Tsurumi Shunsuke, Japonya'nın bugünkü kültürel çalışmalar alanına altyapı oluşturmuş bir diğer önemli araştırmacıdır. Savaş yıllarında sınır dışı edilerek Japonya'ya geri gönde-

rilen Tsurumi, John Dewey'in iletişim teorisini inceleyerek yazdığı makalesinde 'iletişimsizlik ve güç' ilişkisi üzerine değerlendirmelerde bulunmuştur (Tsurumi, 1952). İkinci Dünya Savaşı sırasında Sovyetler Birliği'nde tercümanlık yapan Japon görevli Kan Suehara'nın, savaş sonrası kendi ülkesinde 'karşı ajanlık' şüphesi ile mahkemeye çıkarılmasından, ifadesini verdikten sonra cebinde Sokrates'in Savunması ile intihar edişine kadar giden süreci 'iletişim-iletişimsizlik-güç' ilişkileri bağlamında analiz eden Tsurumi, iletişimin ortaya çıktığı sosyal bağlamın her şeyden önce belirli güç ilişkilerinin içine gömülü olduğunu, aynı zamanda sınıf, cinsiyet, ırk ve ulusal ilişkilerin de bu ilişkilerde etkin unsur olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, Tsurumi'nin çalışmalarında çağdaş kültürel çalışmalar ile bir kesişme noktası bulunabilir (Satô ve Hanada, 2000: 15).

Hızlı ekonomik kalkınma döneminin başladığı 1950'li yıllardan itibaren Japonya sadece savaşın ekonomik yaralarını sarmamış, aynı zamanda kültürel bir kimlik inşasına da başlamıştır. Bu dönemde yaptığı çalışmalar ile Japonya'da kültürel çalışmaların altyapısının oluşmasına katkıda bulunan bir diğer araştırmacı Katô Shûichi'dir. Katô, Nihon Bunka No Zasshusei (Japon Kültürünün Melezliği) isimli makalesinde, Japon kültürünün 'saflaştırılması', Batı'dan alınan ve Japon toplumuna katkı sunan değerlerin 'Japonlaştırılması' ve yine Batı'dan alınan ancak topluma zarar verdiği düşünülen unsurların 'Batılaştırılması' yönündeki hareketleri sertçe eleştirerek melez kültür kavramını olumlu bir bakış açısıyla, şu şekilde ifade etmiştir:

"Japon kültürünün melezleşmesine üzülmemiz için hiçbir neden yok. Aksine bu durum bizim toplumsal ve kültürel gelişimimizde neler yapabileceğimizi görmemize de yardımcı olacaktır. Budizm Japonya'ya geldiğinde, atalarımız onu kabul etti. Ama sonuç olarak Japon Budizmine dönüştürdü." (Katô, 1955: 16-17)

Katô'ya göre tartışılması gereken şey, kültürel melezliğin olumlu yönlerinin farkına varılması ve Japon toplumu içerisinde kültürel melezliğin gelişebilmesi için ne tür olasılıkların olduğunun sorgulanmasıdır. Satô Takeshi, Katô'nun bu çalışmasının Japonya'da kültürel çalışmalara zemin hazırlaması açısından sunduğu katkıyı şu şekilde ifade etmektedir:

"Katô'nun melez kültür argümanı o dönemde oldukça büyük bir yankı uyandırdı. Saf Japon kültürü yaratma ve Japon etnik merkezilik kavramlarına meydan okudu. Katô'nun bu çıkışı, bugün bizlerin kültürel melezliğin önemini vurgulayan kültürel çalışmaları, çok-kültürlülüğü ve eleştirel çok-kültürlülüğü düşünmemizi sağlayan araçtı." (Satô ve Hanada, 2000: 16)

Japonya'da kültürel çalışmalar alanının kurumsallaşmasına giden süreçte, entelektüel anlamda bir miras oluşturarak çeşitli katkılarda bulunmuş araştırmacıların

sayısı daha da arttırılabilir. Burada önemli olan, kültürel çalışmaların sadece İngiltere'de değil, dünyanın birçok yerinde çeşitli aşamalardan geçerek gerçekleştiğidir. Kültürel çalışmalar ilk olarak Avrupa'da ve sonrasında ABD'de bir disiplin olarak kurumsallaşmış olsa da, Asya'da, en azından Japonya'da bu tür çalışmaların erken örnekleri görülebilir. 20. yüzyılda var olan küresel bilginin jeopolitiği altında, kültürel çalışmaların eleştirel bir akım olarak gerekli olduğu, aynı zamanda kültürel çalışmaların çoğul biçimlere de sahip olduğu söylenebilir. Bu nedenle, kültürel çalışmaların dünyanın birçok yerinde, birçok kökene sahip olduğunu düşünmek önemlidir.

2.1 Japonya'da Kültürel Çalışmaların Kurumsallaşması

Japonya'da kültürel çalışmaların kurumsallaşması temelde üç aşamada gerçekleşmiştir. İlk aşama, İngiliz Kültürel Çalışmaları'nın ortaya çıktığı 1960'lı yıllardan, 1980'li yıllara kadarki süreçte, alanla ilgili yayınlanan önemli kitapların Japonca tercümelerinin yapıldığı dönem olarak ifade edilebilir. İngiliz Kültürel Çalışmaları araştırmalarının ilk temsilcilerinin eserleri, 1960'lardan itibaren kademeli olarak Japonya'ya tanıtılmıştır. Yeni Sol (New Left) akımının temsilcileri, Raymond Williams ve Richard Hoggard'ın kitaplarının çevirileri ve bu kitaplar hakkında yazılmış çeşitli makaleler, Japonya'da kültürel çalışmaların henüz yeterince örgütlenmemiş aşamasında akademik dünyaya giriş yapmıştır. 1962 yılında New Left Review dergisinde yayınlanan makalelerin Tamura Susumu tarafından Gendai Kakumei E No Apurochi (Modern Devrimlere Yaklaşımlar) ve Bunka Kakushin No Vijon (Kültürel Değişim Vizyonu) olarak iki cilt hâlinde çevirilerinin yayınlanması, bu süreci başlatan önemli gelişmelerden biridir. Ayrıca, E.P. Thompson'un Out of Apathy (1960) adlı eseri 1963 yılında Atarashi Sayoku: Seijiteki Mukanshin Kara No Dashedtsu (Yeni Sol: Politik Kayıtsızlıktan Kaçış) olarak, Raymond Williams'ın Culture and Society (1958) ile Communication (1962) adlı eserleri ise Bunka To Shakai (Kültür ve Toplum) ve Komünikêshon (İletişim) olarak, sırasıyla 1968 ve 1969'da Japoncaya çevrilmiştir (Schäfer, 2009: 26). Son olarak, Richard Hoggart'ın The Uses of Literacy (1957) adlı eseri, Yomikaki Nôryoku No Kôyô (Okuryazarlığın Kullanımları) başlığı ile 1974 yılında Japonca olarak yayınlanmış olup, 1980'li yıllara kadarki süreçte Japon akademik dünyası bu çevirileri okumuş ve yeni bir disiplin olarak kültürel çalışmaların kurumsallaşması üzerine fikir yürütmeye başlamıştır.

İkinci önemli aşamanın, 1980'li yıllardan itibaren Japon medya araştırmacılarının İngiltere üzerine yaptıkları analizler sonucu ortaya çıktığı söylenebilir. Bu araştırmalar kültürel çalışmalar adı altında gerçekleşmemiş olsa da, Stuart Hall, John Fiske, Ien Ang, Simon Frith, Dick Hebdige ve David Morley'in medya ve popüler

kültür üzerine gerçekleştirdikleri etnografik araştırmalar, Japonya'nın kitle iletişim araştırmacıları tarafından analiz edilmiştir (Schäfer, 2009: 26). Bu analizler 1990'lı yıllara kadar sürecek olan ikinci bir 'tercüme dalgası' başlatmıştır. Paul Willis'in *Learning to Labor* (1977) adlı eserinin Hamaun No Yaro Domo (Hammertown'un Gençleri) (1985) çevirisi, Dick Hebdidge'in *Subculture* (1979) adlı eserinin Sabu-karucha (Altkültür) (1986) olarak çevirisi, John Fiske ve John Hartley'in *Reading Television* (1978) adlı eserinin Terebi O 'Yomu' (Televizyonu Okumak) (1991) adlı çevirisi, John Fiske'nin *Television Culture* (1987) eserinin Terebijon Karucha (Televizyon Kültürü) (1996) çevirisi ve daha birçok eser bu 'ikinci dalga' kültürel çalışmalarına örnek olarak verilebilir. Ayrıca, özellikle Shinbun-gaku Hyōron (Gazete Çalışmaları Eleştirisi) ve Hōsō-gaku Kenkyū (Yayıncılık Çalışmaları) gibi dergilerde yayınlanan Satō Takeshi ve Fujita Masafumi'nin makaleleri, 1980'lerden itibaren Japon medya ve iletişim çalışmalarında kültürel çalışmalar alımının temsilcileri olarak kabul edilebilir (Schäfer, 2009: 27).

Japonya'da kültürel çalışmaların kurumsallaşmasına yönelik atılan üçüncü ve en önemli adım 1990'lı yıllarda gerçekleşmiştir. Bu dönemde, Japonya'nın en büyük yayınevlerinden olan Iwanami Shoten tarafından aylık olarak yayınlanan *Shisō* (Düşünce) ve Seitosha tarafından yayınlanan *Gendai Shisō* (Çağdaş Düşünce) dergileri, 1996 yılında kültürel çalışmalar özel sayıları yayınlamıştır (Shisō, 1996; Gendai Shisō, 1996). Bu iki yayın ile kültürel çalışmaların Japon akademik dünyasında yüksek sesle dile getirilmeye başlandığı söylenebilir.

Japonya'da kültürel çalışmaların gerçek anlamda kurumsallaşması ise bu yayınları takip eden süreçte, 1996 yılının Mart ayında Tokyo Üniversitesinde gerçekleşen *Dialogues with Cultural Studies* (Kültürel Çalışmalar ile Diyalog) sempozyumu ile gerçekleşmiştir (Sezaki, 2014: 175). Yoshimi Shunya'nın organize ettiği bu sempozyuma, Stuart Hall, David Morley, Angela McRobbie ve gibi kültürel çalışmaların birçok önemli araştırmacısı katılmıştır. Sempozyumun amacı, "Kültür tarihi, cinsiyet çalışmaları, sömürgecilik sonrası çalışmalar konularında araştırmalar yapan Japon entelektüeller ile İngiltere'den araştırmacılar arasında bir diyalog sağlamak ve Japonya'daki kültürel çalışmalara olan bakış açısını genişletmek" olarak ifade edilmiştir (Tomoko ve Yoshimi, 2006: 305). 'Ulus ve Sömürgecilik Sonrası Dönem', 'Beden, Mekân ve Kapitalizm', 'Kültürel Çalışmaların Uluslararasılaşması', 'Medya, Cinsiyet ve Cinsellik' ve 'Medya, Teknoloji ve İzlerkitle' ana başlıklarında düzenlenen çalıştaylar dört gün sürmüş olup Japonya'da kültürel çalışmalara yönelik büyük bir ilgi artışına sebep olmuştur. Sempozyumun Japonya'da yarattığı olumlu etkiyi Yoshimi Shunya şu şekilde ifade etmektedir:

Konferansın Japon Kültürel Çalışmaları'nda çığır açan bir etkinlik hâline geldiğini söylemek adildir diye düşünüyorum. Konferans sonrası dönemde kültürel çalışmalar ile ilgili araştırmalar yapan akademisyen ve lisansüstü öğrenci sayısında bir patlama olduğu açık. Toplumla ilgili çeşitli konular, her zaman sosyoloji, antropoloji ve edebiyat gibi mevcut disiplinler içerisinde kategorize edilemez. Kültürel çalışmalar, onlara bu çeşitli konuları ortak bir alan ve bir dizi perspektif ile örtmek için bir alan sağladı. Aynı zamanda, bu insanların kendi nesillerindeki disiplinlerarası araştırma ağları kurmaya başlamasına yardımcı oldu (Tomoko ve Yoshimi, 2006: 306).

Sempozyumun başarısına ek olarak, lisans ve lisansüstü öğrencilerinin sempozyuma yönelik eleştirilerinin, alanın kurumsallaşmasında yarattığı etkisinden de söz etmek gereklidir. Sempozyumun son günü, sempozyuma katılan genç akademisyenler ve lisansüstü öğrencileri, konuşmacı pozisyonlarının temel olarak alanının uzmanı bir grup akademisyenlerle sınırlı kalmasını eleştirmiştir (Schäfer, 2009: 27). Sempozyumun organizatörleri mevcut disiplinlerin yapılarına nüfuz etmek için kültürel çalışmaları bir 'silah' olarak kullanmakla suçlanmış, lisansüstü öğrencilerinin ve genç akademisyenlerin alanın araştırma ve kuramsallaşma sürecine dâhil edilmesinin ihmal edildiği dile getirilmiştir. Sempozyuma yönelik ikinci eleştiri noktası, tartışılan konuların İngiliz Kültürel Çalışmaları çerçevesinde ele alınması ve Asya'ya yeterince yer verilmemesi olmuştur.

Birinci eleştiri noktası ile ilgili sorunu çözmek için 2002 yılında Cultural Typhoon (Kültürel Tayfun) etkinliği başlatılmıştır. Aktivistleri, kültür araştırmacılarını, lisans ve lisansüstü öğrencileri bir araya getiren bu etkinliğin temel amaçlarından biri, komitesinin çoğunlukla lisansüstü öğrencilerden oluşan ve akademisyenlerin sadece danışmanlık yaptığı bir sistem içerisinde, her sene düzenli olarak bir konferans düzenlemek olarak belirlenmiştir. Bu etkinlik, Association for Cultural Typhoon (Kültürel Tayfun Derneği) olarak kurumsallaşmış olup, 2002 yılından bugüne her yıl düzenli olarak Japonya'nın farklı şehirlerinde sempozyumlar düzenlemektedir.

İkinci eleştiri konusu ile ilgili olarak Yoshimi Shunya şu şekilde özeleştiriye bulunmuştur:

Başka bir sorun, Asya bağlamında yeterince düşünmediğimizdi. Konferansın konsepti İngiliz Kültürel Çalışmaları araştırmacıları ile Japon meslektaşları arasında fikir alışverişi sağlamaktı. Bu nedenle, tartışılması gereken bir Asya konusu da vardı ancak, henüz Asya bağlamında kendi kültürel çalışmalarımıza yönelik net bir fikrimiz yoktu. Asya bağlamındaki kültürel çalışmaların, Avrupa ve ABD'deki çalışmalardan farklı yönleri olmalıydı ve Asya Kültürel Çalışmaların küresel bağlamda nasıl inşa edileceğini tartışmalıydık. Bu eleştiriler bize 1990'lı yılların ortalarından 2000'li yılların başına kadar neler yapabileceğimizi planlamamızda yardımcı oldu. (Tomoko ve Yoshimi, 2006: 308-309)

İkinci eleştiriye yönelik olarak, genelde Asya Kültürel Çalışmaları, özeldense Japon Kültürel Çalışmaları'nın dünyadaki yeri ile ilgili Japonya'da her yıl çeşitli sempozyumlar düzenlenmekte olup bu konudaki akademik yayınları arttırma yönündeki çabalar devam etmektedir.

2.2 Japon Kültürel Çalışmaları'nda Genel Eğilimler ve Sorunlar

İngiliz Kültürel Çalışmaları'nın alınma şeklinin, ülkelerin tarihsel ve kültürel geçmişine ve dönemsel koşullarına göre farklılık göstermesi doğal sayılabilir. Bu anlamda, Japonya'da kültürel çalışmaların kabulünün, araştırma alanlarının ve sorunlarının Japonya'ya özgü bazı farklılıkları olacağı öngörülebilir. Bu bağlamda, Japon Kültürel Çalışmaları'nın kabulüne yönelik direnişin temelde iki taraftan geldiği söylenebilir. Muhafazakâr akademisyenler, kültürel çalışmalar savunucularının salt yabancı bir entelektüel geleneği ithal etme çabasında olduğunu iddia ederek bu durumu eleştirirken, postmodern veya liberal akademisyenlerin çoğunluğu kültürel çalışmaların yeniliğini kabul etmeye istekli davranmamıştır. Yoshimi Shunya, bu yaklaşımları gözlemleyerek Japonya'da kültürel çalışmaların kabulü, eğilimleri ve karşılaştığı sorunları üç genel başlık altında özetlemiştir (1998: 68-71).

Birinci unsur, Japonya'da kültürel çalışmaların - ABD'den farklı olarak - Marksist yaklaşımın etkili olduğu iletişim araştırmacıları tarafından kabul görmüş olmasıdır. Yoshimi, kültürel çalışmaların, medya metinlerinin çok anlamlılığına ve kodlaşma sürecinde izlerkitlenin 'aktif olarak okunmasına' vurgu yapan nitelikleri düşünülmezsizin, kitlelerin yalnızca metin okumaları üzerinden analiz edilmesine odaklanılması durumunda, politik açıdan önemli birçok konunun göz ardı edileceğini belirtmiştir (1998: 68).

Daha önce belirtildiği gibi, savaş öncesi ve savaş sonrası Japon araştırmacıların çalışmaları, bugün kültürel çalışmalar olarak ifade edilebilecek materyal açısından zengindir. Bunlar da, büyük ya da küçük ölçekte, Marksizm'in etkisi altında oluşmuştur. Ancak, bu dönemin entelektüelleri klasik Marksizm'de görülen indirgemecilik veya determinizmden kurtulmayı doğrudan savunamamışlardır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, Marksizm'deki indirgemeciliğe karşı ilk eleştiriye getiren, 'Sutaarin Hihan No Hihan' (Stalin Eleştirisinin Eleştirisi) başlıklı makalesi ile, siyasi düşünce tarihinin önemli isimlerinden Maruyama Masao'dur (Maruyama, 1956: 149).

1960'lı yıllar ve sonrasında popüler kültür üzerine yapılan çalışmalar, sinemalarda ve şehir merkezlerinde toplanan insanların çeşitliliğini değerlendiremeyecek kadar veya o insanlar ile toplumsal cinsiyet, sınıf, nesil gibi terimlerle arasında bağ-

lanıtı kuramayacak kadar, geleneksel Marksizm'in sınıf mücadelesi ve ekonomik determinizm görüşünden etkilenmiştir. Yaptıkları çalışmalar modern kentte sokak sanatçıları, seyyar satıcılar gibi çeşitli marjinal insan gruplarını ortaya çıkarmış olsa da, popüler kültürün bu kitlelerini işçi sınıfı kitleleri olarak tanımlamışlardır (Yoshimi, 2007: 66). Bu tek taraflı benimsenme, Japon ekonomisinin büyümesi sonrası toplumun günlük yaşam pratiklerinin değişmesi, televizyonun etkisi, kapitalizmin ilerlemesi ve tüketim toplumu gerçeğinin ortaya çıkışı, toplumsal cinsiyet, nesil, sınıf, vb. daha birçok önemli tartışma konularının Japonya'da kapsam dışında kalmasına sebep olmuştur.

İkinci sorun, Japonya'da kültürel çalışmaların, yanlış bir şekilde, ulus devletle ilgili eleştirel bir teori olarak değerlendirilmiş olmasıdır. Yoshimi, kültürel çalışmaların stratejik öneminin ulus devlet ve milliyetçiliğin eleştirisine indirgenmesi durumunda, araştırma alanının üzerinde aşırı bir sınırlandırma yapılacağını belirtmiştir (1998: 69-70).

Ancak bu tür bir yanlış anlayış, Yoshimi'nin hayali üniter bir Japon ulusal kimliğinin yapıbozumunda bulunduğu çalışması sebebiyle de oluşmuş olabilir. Yoshimi, modern Japon imparatorluk sistemini, ulusal bir kimliğin gelişimi üzerine geniş bir etkisi olan kitle aracılı bir 'söylemsel güç sistemi' olarak değerlendirmiştir. Bu savına yönelik olarak, imparatorluk ailesinin temsillerinin ve sahip olduğu 'mutlak hâkim' imajından başlayarak, 1950'lerin sonunda prensin taç takma töreninin büyük bir medya etkinliğine dönüşmesine kadar olan süreci inceleyerek, ulusal televizyonların Japon ulusal kimliğinin oluşumunda oldukça önemli bir etki yarattığını ortaya koymuştur (Yoshimi, 2003: 475).

Benzer şekilde, Satô Takumi (2005) Japon imparatoru etrafında oluşturulmaya çalışılan ulusal kimlik çabalarını eleştirel bir yönden ele almıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın kaybedildiğine dair Japon İmparatoru Hirohito'nun 15 Ağustos 1945 tarihli radyo anonsunun Japon toplumu üzerinde büyük etki yarattığı, imparatorun savaşı bitiren bu sözleri sonrası Japon halkının birlik olarak savaşın yaralarını hızlı bir şekilde sardığına yönelik yaygın inanış, Satô'nun çalışması ile yapıbozumuna uğramıştır. Satô, savaşın aslen imparatorun duyurusu ile bitmediğini, ayrıca, savaşın kaybedildiğinin halk tarafından anlaşılmasının imparatorun bürokratik radyo anonsu ile değil, imparatorun ardından açıklamalarda bulunan radyo spikerinin sözleri sonrası gerçekleştiğini belirtmiştir.

Yoshimi'nin belirttiği üçüncü sorun, 1990'lar ve 2000'lerde Japon kültürel çalışmaların karakteristiğinin sık sık Stuart Hall'un düşünceleri ve çalışmaları ile tanımlanmasıdır (1998: 70-71). Bu dönemde Japon Kültürel Çalışmaları sömürgecilik

sonrası çalışmaları olarak, Stuart Hall ve çalışma grubu ise, İngiliz Marksizm'inden çıkış yapan kültürel çalışmalar ve sömürgecilik sonrası çalışmalar grubu olarak tanımlanmıştır. Yoshimi, Hall'un çalışmalarının önemli olduğunu belirtmekle birlikte, kültürel çalışmaların Hall'un çalışmalarına indirgenemeyeceğine, sömürgecilik sonrası çalışmalarının ve kültürel çalışmaların tamamen birbirinin yerine kullanılamayacağına dikkat çekmiştir.

Yoshimi'nin uyarı mahiyetindeki bu ifadelerinde doğruluk payı olmakla birlikte, 1990 ve 2000'li yıllarda sömürgeleşme sonrası teorinin, Doğu Asya tarihinin emperyalist dönemi koşullarına uygulanması ile Japon Kültürel Çalışmaları'nın bu dönemde en belirgin özelliğini kazandığı söylenebilir. 2000'ler sonrası Japon Kültürel Çalışmaları'na baktığımızda sömürgecilik sonrası çalışmalar, etnisite ve ulus kimlik konularının oldukça popüler olduğu açıkça görülmektedir.

Bu çalışmalara örnek olarak verebileceğimiz ilk isim Tokyo Üniversitesinde profesör olan ilk 'Japonya'da yaşayan Koreli' (Chousenjin) olan Kang Sang-Jun'dur. Kang, etnik olarak homojen bir ulusal kimliğin yaratılması tartışmalarına eleştirel bir duruş sergilemiş, milliyetçiliğin ve tarihsel revizyonizmin artan etkisinin Japonya'da yaşayan Korelilerin kamusal alanına etki ettiğini belirtmiştir. Ayrıca, 1990'lar sonrası siyasi ve sosyal istikrarsızlıkların, Japonya'da 'devlet' (state), 'bölge' (territory) ve 'etnik homojenlik' (ethnic homogeneity) diye adlandırılan 'hayali üçlü' hedefinin sekteye uğradığını belirtmiştir (Kang, 2001). Böylece savaş sonrası dönemde, sömürgeleştirme sürecinde ihmal edilen bir başka konu, 'Japonya'da yaşayan Koreliler' (Chousenjin) gibi etnik azınlıkların konumu ilk kez ciddi olarak tartışılmaya başlanmıştır.

Benzer şekilde, Motohashi Tetsuya, Hokkaido ve Okinawa gibi etnik azınlıkların yaşadığı bölgelerde, sömürgecilik dönemlerinde uygulanan kültürel uygulamalar ile bu bölgede yaşayan halkların 'öteki' olarak marjinalleştirildiğini, egzotikleştirildiğini ortaya koymuştur. Sömürgeci anlayışın günlük yaşam pratikleri ve dil üzerinde uyguladığı baskılar ile bu bölgelerde bir ulus bilinci ve vatanseverlik anlayış oluşturmaya çalıştığını belirtmiştir (Motohashi, 2005).

Yakın dönemde popüler kültür, toplumsal cinsiyet vb. konularda yapılan çalışmalar ve yayınlarda bir artış olsa da Japon Kültürel Çalışmaları günümüzde de yukarıda örneklerini verdiklerimize benzer şekilde sömürgecilik sonrası çalışmaların yoğun olarak sürdürüldüğü bir çalışma alanı özelliğine sahiptir. Bu ilgi, önce Asya'daki birçok ülke üzerinde hâkimiyet kurarak çeşitli sömürgecilik faaliyetleri yürüten, sonrasında ise İkinci Dünya Savaşı'nda ABD tarafından işgal edilen Japonya'nın, hem kendisi hem de Asya ile bir yüzleşme çabası olarak da değerlendirilebilir.

3. Japonya'da Kültürel Çalışmalar Eğitiminin Güncel Durumu

Japon Kültürel Çalışmaları'nın gelişimi ve genel araştırma eğilimlerini açıkladıktan sonra, Japonya'da günümüzde uygulanan kültürel çalışmalar eğitiminin içeriklerine de bakmak gerekecektir. 2000'li yıllara kadarki süreçte, Japonya'da kültürel çalışmalar temelde eleştirel bir teorinin birçok çeşidiyle bağlantı kurmaya çalışan bir hareket olarak gelişmeye çalışmıştır. Japonya'da kültürel çalışmaların oluşumu, Büyük Britanya ve ABD'dekinden farklı olmakla birlikte, kültürel araştırmaların sosyoloji, medya ve iletişim çalışmaları, alan çalışmaları ve edebiyat çalışmaları gibi mevcut disiplinlerin sınırlarında veya içinde uygulandığı Almanya örneğine oldukça benzerdir (Yoshimi, 2006: 308). Bu durumun sebebi ise, Japonya'da oldukça yaygın olan, üniversitelerdeki 'bürokratik esneklik' ve 'katı disiplin sınırları' ile sosyal tarih ve eleştirel Marksizm'in Japonya'daki iletişim araştırmaları ve sosyoloji gibi disiplinler üzerindeki güçlü etkisidir.

Bu bağlamda Japonya'daki üniversitelerin kültürel çalışmalar programları ne durumdadır? Ne tür bir bakış açısıyla ve nasıl kurgulanmış bir ders programı çerçevesinde eğitim sunmaktadırlar? Geçmiş dönemin araştırma eğilimleri bugün de devam etmekte midir? Yoksa bugünkü kültürel çalışmalar eğitimi geçmiş dönemin eğilimlerinden sıyrılarak uluslararasılaşmış mıdır? Bu soruların cevapları, Japonya'daki kültürel çalışmalar eğitiminin güncel durumunu anlamamıza yardımcı olacağı gibi, Japon Kültürel Çalışmaları ile ilgili olarak geçmişten günümüze bir bağ kurarak konuyu daha geniş bir perspektiften değerlendirmemize yardımcı olacaktır.

3.1 Japon Üniversitelerinde Kültürel Çalışmalar Eğitimi Örnekleri

Tokyo Üniversitesinin kültürel çalışmalar programı, fen edebiyat fakültesi içerisinde, kendisine 'Disiplinlerarası Kültürel Çalışmalar' ismiyle lisansüstü bir program olarak yer bulmuştur. Programın genel özellikleri şu şekilde açıklanmaktadır:

Disiplinlerarası Kültürel Çalışmalar Bölümü, çeşitli kültürel olayları insan faaliyetleri olarak inceleyen, ayrıca çeşitli alanlar arasında kesişen noktalarda geçişlilik sunan bir bakış açısıyla çabalamak, öğrenmek ve bir bakış açısı inşa etmek isteyenlere, bölgesel ve dilsel perspektiflerden açık bir çalışma alanı sunmaktadır... Felsefe ve düşünce, din, tarih, edebiyat, sanat ve sosyoloji ile ilgili mevcut akademik çerçevelere gereken önem verilirken, günümüzde talep edilen eğitim-öğretim formunu takip etme tutumumuzu kaybetmemek - çok yoğun olmayan bir program çerçevesinde - bireyler üzerinde rekabet duygusu ile bunlardan en iyi şekilde yararlanmak temel hedefimizdir.

Hem yüksek lisans hem de doktora programlarına öğrenci kabul eden bu bölümde, yüksek lisans programı için ‘Kültür ve Temsil’, ‘Kültürel Antropoloji’ ve ‘Karşılaştırmalı Edebiyat ve Kültür’ dersleri verilmektedir. Doktora programında ise yüksek lisans programındaki derslere ek olarak, ‘Çağdaş Düşünce ve Felsefe’, ‘Disiplinlerarası Japon Kültürel Çalışmaları’, ‘Disiplinlerarası Dil Bilimleri’, ‘Dil, Metin ve Kültür Araştırmaları’ dersleri sunulmaktadır.

Program, disiplinlerarası esnekliği öne çıkaran bir çerçeve sunmakla birlikte, geniş yelpazede bir eğitim programı sunmadığını “çok yoğun olmayan bir program çerçevesinde” ifadesiyle kabul etmektedir. Sunulan dersler arasında, toplumsal cinsiyet, cinsellik, etnik kimlikler, popüler kültür vb. konularda herhangi bir ders içeriğinin olmaması dikkat çekicidir. Kültürel çalışmaların Japonya’daki kurumsallaşma sürecine en önemli katkıyı sunmuş olan Tokyo Üniversitesinin, günümüze sunduğu eğitim programı oldukça kısıtlı olup bulunduğu bölgeye özgü olabilecek bir içerik sunmadığı da söylenebilir.

Osaka Üniversitesinde ise kültürel çalışmalar programı insan ve toplum bilimleri enstitüsü içerisinde lisansüstü seviyede kendisine yer bulmuştur. Programın içeriği, “Bir bölgenin tarihini ve kültürünü temel alarak sağlık, refah, gıda, afet, savaş ve cinsiyet gibi temalara odaklanacak ve saha çalışmasına dayalı ampirik araştırmalar yapacağız.” şeklinde açıklanmışsa da, 2020 yılından itibaren Area Studies (Alan Çalışmaları) programı bünyesine katılacağı belirtilmiştir. Programın 2019 yılına ait ders programı incelendiğinde, ‘Azınlıklar ve Ortak Yaşam’, ‘Gelecek ve Çok Dilli Kültürler’, ‘Uluslararası İletişim’, ‘İletişim Sosyolojisi’, ‘Modern Toplum ve Sosyal Teori’, ‘Toplumsal Cinsiyet’, ‘Alan Çalışmaları Teorisi’ ve ‘Medya ve Toplum’ dersleri göze çarpmaktadır. Doktora programında ise öğrencilerin danışman hocaları ile gerçekleştirdikleri seminer dersleri çoğunlukta olup ayrıca ortak ders havuzunda ‘Kültürlerarası İletişim’, ‘Alan Çalışmaları Teorisi’ gibi dersler de mevcuttur.

Daha önce belirttiğimiz gibi, Osaka şehri Chousenjin denilen Koreli azınlıklar başta olmak üzere hem çeşitli etnik kökene mensup insanların hem de altkültür gruplarının yaşadığı bir bölgede bulunur. Bu bağlamda ‘Azınlıklar ve Ortak Yaşam’, ‘Gelecek ve Çok Dilli Kültürler’, ‘Uluslararası İletişim’ vb. derslere programda yer verilmiş olması, Osaka Üniversitesi kültürel çalışmalar programının bulunduğu bölgenin özelliklerini de dikkate aldığı şeklinde yorumlanabilir. Ancak Nisan 2020’den itibaren programın alan çalışmaları programına dâhil edilecek olması, kültürel çalışmalar eğitiminin bu bölgedeki gelişimi açısından olumsuz şekilde değerlendirilebilir.

Kyoto Üniversitesinde kültürel çalışmalar programı, eğitim bilimleri enstitüsü ve edebiyat fakültesi olmak üzere iki farklı birimde lisansüstü seviyesinde faaliyet göstermektedir. Eğitim bilimleri enstitüsü bünyesinde, Sosyoloji programı ile ortak bir program olarak medya ve kültürel çalışmalar adı ile yüksek lisans ve doktora seviyesinde eğitim verilmektedir. Programın kurucusu ve başkanlığını yapan Satô Takumi, programla ilgili “kitle iletişiminin etkisi, okul eğitiminin ötesine geçerek yaşam boyu devam eden bir süreç hâline gelmiştir” şeklinde belirtmiş, aynı zamanda, “akademik çalışmalarda ‘belirli bir hedefin’ ve ‘belirli bir yöntemin’ gerekli olduğunu”, ancak bu programda ‘yöntem’ unsurunu daha esnek tutarak, öğrencilerin disiplinlerarası çalışmalar yapabilmesine destek olduklarını ifade etmiştir.

Yüksek lisans ders havuzunda ‘Medya Kültürü Çalışmaları’, ‘Popüler Kültür’, ‘Kültür Politikası Çalışmaları’, ‘Gençlik Çalışmaları’, ‘İleri Sosyoloji’, ‘Eğitim Sosyolojisi’, ‘Kütüphane ve Bilgi Bilimi’ vb. pek çok dersin olduğu programın doktora seviyesinde ise danışman öğretim üyesi ile yapılan seminerler ağırlıklı olmakla birlikte, yüksek lisans ders havuzundaki derslerin tümüne katılım mümkündür. Programa dâhil olan öğrencilerin, ‘Televizyon Kültürü’, ‘Japonya’da Popüler Müzik’, ‘Savaş Dönemi Radyo Dinleme Alışkanlıkları’, ‘Yüzüncü Yıl Etkinlikleri ve Toplumsal Hafıza’ vb. kültürel çalışmalar ile bağlantılı çeşitli araştırmaları doktora tezi olarak sunulmuştur.

Kyoto Üniversitesi'nin bir diğer kültürel çalışmalar programı, edebiyat fakültesi bünyesinde, Heidelberg Üniversitesi ile ‘Kültürlerarası Çalışmalar Yüksek Lisans Ortak Programı’ olarak kurulmuştur. Programın genel özellikleri şu şekilde ifade edilmektedir:

Kültürlerarası Çalışmalar Programı, insan ve toplum bilimleri ve sosyal bilimlerde, mevcut disiplinlere ve bilgi çerçevelerine küresel bağlantının getirdiği zorlukları ele almaya çalışan yeni bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Japonya’da Kyoto Üniversitesi, bu çalışma alanı için ülkede bu özellikteki ilk eğitim programını kurmuş olup, bu aynı zamanda Japonya’nın bu alandaki ilk uluslararası ortak eğitim programıdır. Kültürlerarası Çalışmalar Sosyal Bilimler Yüksek Lisans Programı, disiplinlerarası eğitimi ile ağırlıklı olarak Doğu, Güney ve Güneydoğu Asya ve Avrupa’ya odaklanan, İngilizce eğitim veren, araştırma odaklı bir yüksek lisans programıdır.

Bünyesinde aynı zamanda bir ‘Avrasya Kültürel Çalışmalar Merkezi’ (Center for Euroasian Cultural Studies) de barındıran bu programda, öğrenciler eğitim sürelerinin yarısını Heidelberg Üniversitesinde geçirerek uluslararası bir kültürel çalışmalar eğitimi alma şansına erişmektedir. Enstitünün ders programı da oldukça

zengin bir içeriğe sahip olup, 'Kültürlerarası Çalışmalara Giriş', 'Japon Çağdaş Popüler Kültürü: Küresel Bağlamda Medya Uygulamaları', 'Sinema ve Medya Çalışmaları Semineri: Queer Teorisi Okumaları ve Yeni Queer Sineması', 'Sinematik Hayaller: Feminist ve Queer Film Eleştirisi', 'Rus-Japon Kültür Diyalogu', 'Ekocinema: Atom Bombası, Gıda ve Sürdürülebilirlik Üzerine Düşünmek', 'Kültürlerarası Asya Sineması', 'Doğu Asya Kökenleri: Antik Tarih ve Maddi Kültür', 'Japon Düşünceleri ve Kültürü Üzerine Metin Okuma ve Tartışma', 'Çağdaş Japonya'da Otaku'yu Tartışmak: Etiketleme Yaklaşımı' gibi dersler sunulmaktadır.

Kyoto Üniversitesinde sunulan her iki programın da Tokyo ve Osaka Üniversitelerinin kültürel çalışmalar programından daha zengin bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir. eğitim bilimleri enstitüsü bünyesindeki Medya ve Kültürel Çalışmalar programı, 'Medya Kültürü Çalışmaları', 'Popüler Kültür', 'Gençlik Çalışmaları' vb. sunduğu ders içerikleri aracılığıyla kültürel çalışmalar eğitiminin araştırma sınırlarını geniş tutmaya özen göstermiştir.

Edebiyat Fakültesi bünyesinde bulunan 'Kültürlerarası Çalışmalar Yüksek Lisans Ortak Programı' ise bu çalışmada incelediğimiz üniversiteler içerisinde en öne çıkan program olarak değerlendirilebilir. Hem sunduğu ders içerikleri hem de programın yurt dışı bağlantısı, Japon kültürel çalışmalarının uluslararasılaşmasına katkı sağlamak ile birlikte, diğer ülkelerde popüler olan araştırma konularını da takip etme imkânı sunmaktadır. Geleneksel Japon kültürünün en büyük savunucularından olan Kyoto şehrinde, bu içerikte ve özellikle bir kültürel çalışmalar programının kurulmuş olması kimilerine göre ironik olarak değerlendirilebileceği gibi, Japon kültürel çalışmaların geleceği açısından oldukça umut vericidir.

4. Sonuç

Akademik bir disiplin olarak kültürel çalışmalar Japonya'ya 1960'lı yıllardan itibaren kademeli olarak girmiş olsa da 1920'li yıllardan itibaren Japonya'da kitleler, güç ilişkileri, medya tüketimleri vb. konularda yapılan çeşitli çalışmalar Japon Kültürel Çalışmaları'nın kuruluşuna yönelik bir entelektüel altyapı oluşturmuştur. 1960 ve 1980'li yıllarda İngiliz Kültürel Çalışmaları'nın önemli eserlerinin Japonca çevirileri, bu alana dair bir akademik tartışma ortamlarını hazırlamış, 1990'lı yıllardan itibaren gerek uluslararası sempozyumlar ve kültürel çalışmalara yönelik bilimsel araştırma derneklerinin kurulması, gerekse üniversitelerde kültürel çalışmalar programlarının açılması ile kültürel çalışmalar disiplini Japonya'da kurumsallaşmıştır.

Ancak, Marksizm'in etkisinin oldukça yoğun olduğu Japon akademik dünyasında, kültürel çalışmalar da öncelikli olarak Marksist iletişim araştırmacıları tarafından

ele alınmıştır. Japonya'nın 1980-1990 yılları arasında içinde bulunduğu çalkantılı siyasi, sosyal ve ekonomik koşulların da etkisi ile Japonya'da kültürel çalışmalar araştırmacıları belli bazı konuların incelemesine ağırlık vermiştir. Bu konular genel anlamda sömürgecilik sonrası çalışmaları, etnik azınlık çalışmaları ve ulusal kimlik çalışmaları etrafında yoğunlaşmış olup toplumsal cinsiyet, popüler kültür, gençlik çalışmaları, cinsellik vb. Avrupa ve ABD'de gitgide yaygınlaşan birçok konu, Japonya'da uzunca bir süre kapsam dışında kalmıştır.

Üniversitelerdeki kültürel çalışmalar eğitim programlarına baktığımızda ise öncelikle uzun bir tarihi ve geleneği olan büyük devlet üniversitelerinde kültürel çalışmalara bağımsız bir disiplin olarak ver verilmiyor oluşu, çalışmada incelenen üç üniversite için de ortak bir nokta olarak öne çıkmaktadır. Ele aldığımız Tokyo Üniversitesi, Osaka Üniversitesi ve Kyoto Üniversitesi arasında, Japonya'da kültürel çalışmaların kurumsallaşmasında en önemli rolü oynayan Tokyo Üniversitesinin kültürel çalışmalar programının günümüzde en zayıf konumda olduğu görülmektedir. Osaka Üniversitesinin kültürel çalışmalar programı, bölgenin etnik yapısı ve sosyo-ekonomik koşulları ile uyumlu ders içeriklerinin de bulunduğu bir program sunuyor gibi görünse de, 2020 yılı itibariyle Alan Çalışmaları bünyesine dâhil edilmesi sebebiyle, ileriye yönelik olarak kültürel çalışmalardan beklenen birçok özelliği karşılayamama tehlikesi ile karşı karşıyadır. İki farklı kültürel çalışmalar programının bulunduğu Kyoto Üniversitesi, hem sunduğu ders içeriklerinin zenginliği, hem de kültürel çalışmalar programı için oluşturduğu uluslararası işbirlikleri ile en nitelikli kültürel çalışmalar eğitiminin yapıldığı üniversite olarak değerlendirilebilir. Japon kültürünün muhafazasını en çok önemseyen şehirlerden olan Kyoto'da, kültürel çalışmalar eğitiminin uluslararasılaşmış yapısı, Japon Kültürel Çalışmaları'nın gelişimi ve dünyadaki yerini bulması açısından oldukça değerlidir.

Kaynakça

- Fabian, Schäfer (2009). The re-articulation of cultural studies in Japan and its consequences for Japanese studies. *International Journal of Cultural Studies*, Volume 12(1): 23 - 41.
- Gendai, Shisō (1996). Tokushu: Karuchuraru Sutadizu. 3 Gatsu Gou.
- Graeme, Turner (2016). *British Cultural Studies*. İngiliz Kültürel Çalışmaları. Çevirenler: Deniz Özçetin, Burak Özçetin. Heretik Yayınları, Ankara.
- John, Harthley (2011). *Communication, Cultural and Media Studies - The Key Concepts*. Routledge, USA and Canada.
- Kang, Sang-Jun (2001). *Nashonarizumu*. Tokyo: Iwanami Shoten.
- Kuan-Hsing, Chen ve Chua, Beng Huat (2007). *The Inter-Asia Cultural Studies Reader*. Routledge, USA and Canada.
- Katō, Shūichi (1955). *Nihon Bunka No Zasshusei*. Shisō.

- Katō, Tetsurō (1986). *Kokkaron No Runessansu*. Tokyo: Aoki shoten.
- Maruyama, Masao (1956). 'Sutaarin Hihan' No Hihan. *Sekai*, Vol 131, 146-161.
- Michael Bourse, Halime Yücel (2017). *Les Cultural Studies. Kültürel Çalışmaları Anlamak*. Çeviren: Halime Yücel. İletişim.
- Motohashi, Tetsuya (2005). *Posutokoronalizumu*. Tokyo: Iwanami Shoten.
- Nakai, Masakazu (1937/1981). 'Miru koto' no imi. *Kokumin geijutsu*.
- Satō Takeshi ve Hanada Tatsurō (2000). *Cultural studies in Japan*. *International Journal of Cultural Studies*, Vol 3, No.1, 11-25.
- Satō, Takumi (2005). *Hachi Gatsu Jugonichi No Shinwa*. Chikuma Shinsho.
- Sezaki, Keiji (2014). *Karuchuraru Sutadizu*. *Modern Japanese Literary Studies*, Vol. 90, 175-178.
- Shisō (1996). *Tokushu: Karuchuraru Sutadizu: Atarashi Bunka Hihan No Tameni*. 1 Gatsu Gou.
- Tomoko Tamari ve Yoshimi Shunya (2006). *Cultural Studies in Japan - An Interview with Shunya Yoshimi*. *Theory, Culture & Society*, Vol. 23(7-8): 305-314.
- Tosaka, Jun (1934/1966). *Gendai Tetsugaku Kōza'da Shinbun genshō no bunseki*. Tokyo: Hakuyōsha. *Tosaka Jun Zenshū*. Tokyo: Keisō shobō.
- Tsurumi, Shunsuke (1952). *Komyunikēshon*. Tsurumi, Kazuko. *Dyūi kenkyū*, 129-69. Tokyo: Shunjūsha.
- Yoshimi, Shunya (2003). *Television and Nationalizm: Historical Change in the National Domestic TV Formation of Postwar Japan*. *European Journal of Cultural Studies*, Vol 6, 459.

İnternet Kaynakları

- <http://cultural-typhoon.com/act/en/> , Kültürel Tayfun İnternet Sitesi, Erişim Tarihi : 29.04.2020
- <https://www.c.u-tokyo.ac.jp/info/academics/grad/ics/index.html> , Tokyo Üniversitesi Disiplinlerarası Kültürel Çalışmalar Lisansüstü Programı İnternet Sitesi, Erişim tarihi: 26.04.2020
- <https://www.hus.osaka-u.ac.jp/ja/graduate/313> , Osaka Üniversitesi, Kültürel Çalışmalar Lisansüstü Programı İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 26.04.2020
- https://www.hus.osaka-u.ac.jp/sites/default/files/2019m_hus_20190918.pdf , Osaka Üniversitesi, Kültürel Çalışmalar Yüksek Lisans Ders Programı, Erişim Tarihi: 26.04.2020
- https://www.hus.osaka-u.ac.jp/sites/default/files/2019d_hus.pdf , Osaka Üniversitesi, Kültürel Çalışmalar Doktora Ders Programı, Erişim Tarihi: 26.04.2020
- <http://ocw.kyoto-u.ac.jp/ja/syllabuses2020/202/10> , Kyoto Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Kültürel Çalışmalar Lisansüstü Ders Programı İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 26.04.2020
- http://satolab.educ.kyoto-u.ac.jp/?page_id=2 , Kyoto Üniversitesi, Sato Takumi'nin Açıklamaları, Erişim Tarihi: 26.04.2020
- <https://www.cats.bun.kyoto-u.ac.jp/jdts/ja/> , Kyoto Üniversitesi Kültürlerarası Çalışmalar Lisansüstü Programı İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 26.04.2020
- https://www.cats.bun.kyoto-u.ac.jp/jdts/wp-content/uploads/2020/03/CATS_syllabus2020.pdf , Kyoto Üniversitesi Kültürlerarası Çalışmalar Lisansüstü Ders Programı, Erişim Tarihi: 26.04.2020

Geleneksel yukatas Japon kadın Tokyo ay t6reni, Reuters